

SAVETSKIY NOMIDAGI QORAQALPOG'ISTON DAVLAT SAN'AT MUZEYI: MADANIY MEROS VA SAN'ATNING NOYOB JOZIBASI

Dawletbaeva Gulayim Daryabay qizi

(O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institute, San'atshunoslik fakulteti,

Madaniyatshunoslik yo'nalishi 1-kurs magistranti)

Email: gulayimdawletbayova@gmail.com Telefon: 998946536325

Anontatsiya: *Mazkur maqololada Savitskiy nomidagi Qoraqalpog'iston davlat va san'at muzeyi qanchalik tarixiyligi va dunyo san'ati va madaniyatiga qoshgan beqiyos hissasi va muzey ahamiyati tog'risida so'z yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *Savitskiy, eksponat, san'at, muzey, avangard, rasm*

Anotation: *This article talks about the historicity of the Karakalpakstan State and Art Museum named after Savitsky, its incomparable contribution to world art and culture, and the importance of the museum.*

Keywords: *Savitsky, exhibit, art, museum, avant-garde, painting*

V. Savitskiy nomidagi Qoraqalpog'iston davlat san'at muzeyi – bu Nukus shahrida joylashgan va respublikadagi yirik muzeylardan biri bo'lib, uning tashkil etilishi 1966 yilga borib taqaladi. Muzey 1984 yildan buyon N.V. Savitskiy nomi bilan ataladi. Muzeyning asoschisi, san'atshunos I.V. Savitskiy, Qoraqalpoq xalq amaliy san'ati asarlarini to'plash va saqlashda o'zining muhim rolini o'ynagan. Savitskiy tomonidan to'plangan asarlar negizida tashkil topgan muzey hozirgi kunda nafaqat Qoraqalpog'iston, balki butun dunyo uchun qadrlanadigan san'at va madaniyat markaziga aylangan.

Muzey umumiy maydoni 6,9 ming kvadrat metrni tashkil etadi va 100 mingga yaqin eksponatni o'zida jamlaydi. Bu eksponatlar Qoraqalpoq xalq amaliy san'ati, qadimiy va o'rta asrlar Xorazm san'ati, 1920-30-yillar o'zbek va rus tasviriy san'ati, qoraqalpoq zamonaviy rang-tasviri va haykaltaroshligi kabi turli bo'limlarga taqsimlangan. Muzeyda saqlanayotgan eksponatlar nafaqat san'at asarlari, balki xalqning boy tarixini, an'analari va madaniyatini aks ettiradi. Muzeyning uchta alohida binosi bor, ulardan ikkitasida ko'rgazmalar tashkil etilgan, bitta bino esa muzey zahirasidagi eksponatlar saqlanadi.

Savitskiy nomidagi muzeyda qoraqalpoq xalq ustalari tomonidan yaratilgan zargarlik, yog'och o'ymakorligi, kashtado'zlik, to'qimachilik (ayniqsa o'tov jihozlari) va boshqa amaliy san'at buyumlari jamlangan. Muzeyning amaliy san'at bo'limi juda boy, unda 1920-1930-yillarda avangard rassomlar tomonidan yaratilgan asarlar to'plangan. Muzeyda 10 000 ga yaqin XIX-XX asrlarga tegishli xalq-amaliy san'at buyumlari saqlanadi. Ushbu buyumlar orasida uy-ro'zg'or buyumlari, gilam mahsulotlari, ot anjomlari, yog'och mahsulotlari, milliy kiyimlar va zargarlik buyumlari mavjud.

Shuningdek, muzeyda Qoraqalpog'iston madaniyatining tarixini aks ettiruvchi 15 000 dan ortiq arxeologik topilmalar mavjud. Ushbu to'plam, Qoraqalpog'istonning qadimiy davrlaridan to'rtinchi asrlarning boshlanishigacha bo'lgan davrni qamrab oladi. Muzeyning eng qadimiy eksponatlaridan biri – miloddan avvalgi II asrga oid qoyaga o'yilgan rasmlar namunalari bo'lib, ular Bukantau tog' tizmasidagi qoyatoshi bo'lagida o'sha davrning hayotini aks ettiradi.

Savitskiy nomidagi Qoraqalpog'iston davlat san'at muzeyi nafaqat O'zbekistonning madaniy markazlaridan biri, balki uning o'ziga xos va noyob to'plamlari bilan jahon san'ati tarixida ham o'z o'rnini egallaydi. Muzey, 1968-69 yillarda Moskvadagi Sharq muzeyida o'zining Qoraqalpoq to'plamini birinchi marta namoyish qilgan va 1970-yillardan boshlab, AQSH, Fransiya, Germaniya, Italiya, Yaponiya, Rossiya kabi xorijiy mamlakatlarda ko'rgazmalar o'tkazgan.

I.V. Savitskiy o'zining umri davomida Qoraqalpoq xalqining san'ati va madaniyatini asrab-avaylashga katta hissa qo'shgan. U Qoraqalpog'istonga bo'lgan sevgisi va san'atga bo'lgan chuqur ishtiyoqi bilan mashhur. Savitskiy tomonidan tashkil etilgan muzey, uning tashabbuslari bilan o'zining mustahkam asosini topgan va hozirda butun dunyo san'ati va madaniyatini o'rganishga qiziquvchi insonlar uchun jozibador joyga aylangan. 2002 yilda u vafotidan so'ng, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.Karimov tomonidan "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni bilan taqdirlangan.

V.Savitskiy nomidagi Qoraqalpog'iston davlat san'at muzeyi, nafaqat o'zining boy to'plamlari bilan mashhur, balki muzeydagi eng qadimiy eksponatlari bilan ham juda diqqatga sazovor. Muzeyda saqlanayotgan eng qadimiy eksponat qoyaga o'yib yozilgan rasmlar bo'lib, bu namuna Bukantau tog' tizmasining qoyatoshi bo'lagida joylashgan. Bu o'rkachli tuyaning tasviri miloddan avvalgi II asrga tegishli bo'lib, insoniyat tarixining eng qadimgi san'ati sifatida o'zining noyob ahamiyatiga ega.

Arxeologik to'plamdagi eng qadimiy terakotta namunasi esa miloddan avvalgi V asrga oid bo'lib, u ko'ylagi tovonigacha tushgan va usti yopinchiq bilan o'ralgan tiara-sifat bosh kiyim kiygan, o'tirgan ayolni tasvirlaydi. Ushbu terakotta nafaqat o'sha davr madaniyatini aks ettiradi, balki san'atshunoslar uchun qadimiy turmush tarzini va badiiy tasvirlash usullarini o'rganishga yordam beradi. Shuningdek, VII-VIII asrlarga oid Tuya-Muyun oti haykali ham muzeyda muhim o'rin tutadi.

Muzeydagi tasviriy san'at bo'limi, XX asrda ijod qilgan Turkiston va Rossiya avangard rassomlari tomonidan yaratilgan minglab asarlarni o'z ichiga oladi. Bu asarlar orasida mashhur rassomlar: L. Popova, A. Shevchenko, A. Nikolaev (Usto Mumin), V. Lisenko, G. Nikitin, R. Falk, V. Pestel, M. Le Dantu, R. Mazel, A. Volkov, P. Benkov, M. Kurzin, N. Karahan, E. Korovay, U. Tansikbaev kabi ijodkorlarning asarlari mavjud. Bu to'plam nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo san'ati tarixida katta ahamiyatga ega bo'lgan asarlardan tashkil topgan. Muzeyning bunday noyob to'plamlari, dunyo hamjamiyatining keng qiziqishlariga sabab bo'ldi.

G. Nikitinning "Alisher Navoiy Portreti" asari muzeyda saqlanayotgan eng qiziqarli san'at asarlaridan biridir. Bu asar, rassomning vafotidan so'ng deyarli yo'qolib

ketgan bo'lib, uning bevasidan Savitskiy tomonidan olingan va restavratsiya qilish uchun Moskva restavradorlariga topshirilgan. Bu voqea, Savitskiyning san'atchilik va san'atni saqlashga bo'lgan e'tiborini va san'atga bo'lgan sadoqatini ko'rsatadi.

Muzeyda, shuningdek, mahalliy rassomlarning asarlari ham ko'rgazma uchun ajratilgan. K. Saipov, K. Berdimuratov va J. Kuttimuratovlarning asarlari muzeyda namoyish etilgan. Bularning barchasi Qoraqalpoq san'ati va madaniyatining rivojlanishini aks ettiradi. I.V. Savitskiyning o'zining asarlari ham muzey uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, u Qoraqalpog'istonning san'at tarixiga o'zining muhim hissasini qo'shgan.

Muzeyning kutubxonasi 10,000 ga yaqin ilmiy adabiyotlardan iborat bo'lib, tarix, etnografiya, arxeologiya, san'at tarixi va boshqa sohaga oid ma'lumotlarni o'z ichiga olgan. Bu kutubxona ilmiy tadqiqotlar uchun muhim manba bo'lib, san'atshunoslar, tarixchilar va talabalarga xizmat qiladi.

Savitskiy nomidagi muzey nafaqat o'zining boy to'plamlari bilan mashhur, balki uning dunyo miqyosidagi e'tirofini ham qozongan. Muzey, "dunyoning eng ajoyib muzeylaridan biri" (Gardian nashri) va "Albatta borish lozim bo'lgan joy" (Nyu York Tayms jurnali) deb e'tirof etilgan. Muzeyning nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo madaniyatini, tarixini va san'atini saqlashdagi o'rni katta.

V.Savitskiy nomidagi Qoraqalpog'iston davlat san'at muzeyi, nafaqat o'zining qadimiy san'at asarlari bilan, balki zamonaviy san'at namunalari bilan ham diqqatga sazovordir. Bu muzey, Qoraqalpoq xalqining boy madaniy merosini saqlash va uni dunyo miqyosida tanitishdagi muhim roli bilan tanilgan. Uning boy to'plamlari, ilmiy tadqiqotlar va ko'rgazmalar dunyo san'ati va madaniyatiga qo'shgan beqiyos hissa bo'lib, muzeyning ahamiyatini yanada oshiradi.

ADABIYOTLAR:

1. <https://karakalpakstan.travel/savitsky-museum/?lang=uz>
2. <https://meros.uz/object/ivsavitskiy-nomidagi-qoraqalpogiston-sanat-muzeyi>